

## До проблеми психологічного благополуччя у студентів з обмеженими можливостями здоров'я

Гуляєва О.В.

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна  
факультет психології, кафедра прикладної психології*

У зарубіжній психології поняття благополуччя визначається в найбільш широкому сенсі – well-being, як багатофакторний конструкт, що являє собою взаємозв'язок фізичних, соціальних, економічних та психологічних факторів. Щодо психологічного благополуччя, можна говорити про те, що сучасна психологія не має загально визначеного поняття «психологічне благополуччя особистості», не існує єдиної дефініції.

Термін «психологічне благополуччя» було введено Н. Бердберном, який описував цей феномен у категоріях щастя або нещастя, суб'єктивного відчуття задоволеністю або незадоволеністю життям. Теорії зарубіжних та вітчизняних психологів, які розглядають проблему психологічного благополуччя, можна поділити на дві групи – гедоністичні та евдемоністичні.

У гедоністичному підході акцент робиться на задоволеності-незадоволеності життям і приємних-неприємних емоціях. Даний підхід представлений моделями Н. Бредберна та Е. Дінера. Н. Бредберн розумів психологічне благополуччя як відображення балансу, який досягається постійною взаємодією двох видів афектів – позитивного та негативного. Високий рівень психологічного благополуччя є результатом перевищення позитивних емоцій наді негативними в процесі життєдіяльності [3].

Другій підхід – евдемоністичний – переважно розроблявся у рамках гуманістичної психології та в цілому пов'язаний з проблемою позитивного психологічного функціонування особистості. З позиції зазначеного підходу психологічне благополуччя розглядається як особистісне зростання, як повнота самореалізації в конкретних життєвих умовах і обставинах, знаходження творчого синтезу між запитами соціального оточення та розвитком власної індивідуальності. В теоріях А. Маслоу, К. Роджерса,

Г. Оллпорта, М. Яходи, А. Адлера, по суті, мова йдеться про психологічне здоров'я особистості.

В контексті позитивного психологічного функціонування особливу значущість набуває проблематика психологічного благополуччя людей з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ - далі). Хоча зв'язок благополуччя з фізичним здоров'ям, функціональними станами й статусом очевидний, у дослідженнях він ще недостатньо розкритий. Ю. В. Бессонова зазначає, що «...довгий час ці проблеми залишалися пріоритетами медичного або біологічного розуміння благополуччя, однак не викликає сумніву їхній зв'язок з психологічним аспектом даного феномену» [2, С.33].

Згідно з евдемоністичною концепцією, розуміння структури психологічного благополуччя пов'язане з двома основними компонентами: з особистісним потенціалом, реалізація якого в різних сферах життєдіяльності забезпечує відчуття благополуччя, та з самоактуалізацією. Особистісний потенціал – це ресурси позитивного функціонування особистості, комплексний прояв яких, на думку Ю. М. Александрова, відображає успішну життєтворчість [1]. Найбільш повно ресурси оптимального позитивного функціонування представлені в моделі психологічного благополуччя особистості К. Ріфф.

Аналіз показників шкал опитувальника «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» в адаптації М. М. Лепешинського дозволив нам оцінити реалізацію ресурсів позитивного функціонування студентів з ОМЗ. Показники психологічного благополуччя особистості – «цілі у житті», «позитивні відносини з іншими», «управління середовищем», «самоприйняття» та «автономія», за винятком показника «особистісне зростання», у студентів з ОМЗ знаходяться в інтервалі нижньої межі середнього рівня показників, тобто – близькі до низького рівня.

Показник «особистісне зростання» знаходиться в інтервалі верхньої межі середнього рівня показників, тобто – близький до високого рівня. Відповідно до інтерпретації методики, студенти з ОМЗ сприймають себе такими, що поступово розвиваються та змінюються відповідно до власних

знань і досягнень. Отримання вищої освіти, навчально-професійна діяльність сприяють відчуттю особистісного зростання, самореалізації.

Разом з цим, результати за іншими шкалами психологічного благополуччя – «цілі у житті», «позитивні відносини з іншими» та «управління середовищем» – свідчать про те, що студенти з ОМЗ характеризуються відсутністю перспективних намірів і цілей, недостатньою спрямованістю, задовільними, довірливими відносинами з іншими людьми, очікування від інших переважно позитивних реакцій на свою поведінку, мінімальним розширенням їхнього рольового репертуару і кордонів «Я» за рахунок формування почуття самоефективності, внутрішньої мотивації та самоконтролю. Також студентам з ОМЗ притаманні невисока здатність залагоджувати повсякденні справи, не втрачаючи при цьому зв'язку з головними прагненнями, невисокий рівень використання продуктивних новацій в процесі життєдіяльності.

Результати за шкалами «автономія» та «самоприйняття» вказують на недостатній рівень самодетермінації, незалежності, в опорі на внутрішні цінності, розбалансуванню «Я-концепції» в студентів з ОМЗ.

Кореляційний аналіз продемонстрував, що психологічне благополуччя у студентів з ОМЗ пов'язане з реалізацією особистісних ресурсів «самоприйняття» та «управління середовищем». Це говорить про те, що психологічне благополуччя студентів з ОМЗ залежить від функціональної єдності «Я-концепції», здатності використовувати можливості оточення для саморозвитку, духовного ц оптимального функціонування.

1. Александров Ю. М. Критерии благополучия личности / Ю. М. Александров // Актуальні проблеми практичної психології : зб. наук. праць. Ч. 1 – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2008. С. 12 – 14.

2. Бессонова Ю. В. О структуре психологического благополучия / Ю. В. Бессонова // Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве : сб. статей / Составитель: Ю.В. Братчикова. – Екатеринбург: Урал.гос.пед. ун-т., 2013. С. 30–35.

3. Bradburn N. The Structure of Psychological Well-Being / Norman M. Bradburn // Chicago: Aldine Pub. Co., 1969. 320 p.